DOMSTOLENS DOM (sjette afdeling)
11. juni 1987 *

I sag 30/85,

angående en anmodning, som Raad van Beroep, Amsterdam, i medfør af EØF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag

J. W. Teuling, Amsterdam,

mod

Bestyrelsen for Bedrijfsvereniging voor de Chemische Industrie, Amsterdam,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979, L 6, s. 24),

har

DOMSTOLEN (sjette afdeling),

sammensat af afdelingsformanden C. Kakouris, dommerne T. F. O'Higgins, T. Koopmans, K. Bahlmann og G. C. Rodríguez Iglesias,

generaladvokat: G. F. Mancini
justitssekretær: ekspeditionssekretær H. A. Rühl

efter at der er indgivet indlæg af

— sagsøgeren i hovedsagen, J. W. Teuling, ved advokat M. E. J. C. Diepstraten, Amsterdam,

— sagsøgte i hovedsagen, bestyrelsen for Bedrijfsvereniging voor de chemische Industrie, ved Levelt-Overmars, Gemeenschappelijk Administratiekantoor, for så vidt angår skriftvekslingen, og ved W. W. Wijnbeek, for så vidt angår den mundtlige forhandling,

* Processprog: Nederlandsk.

— den nederlandske regering ved I. Verkade, generalsekretær i Udenrigsministeriet, for så vidt angår skriftvekslingen,

— Kommissionen for De europæiske Fællesskaber ved J. Currall, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget, bistået af advokat F. Herbert, Bruxelles,

på grundlag af retsmøderapporten og efter mundtlig forhandling den 6. maj 1986,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 7. oktober 1986,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse af 4. februar 1985, indgået til Domstolen den 6. februar s.å., har Raad van Beroep, Amsterdam, i medfør af EØF-traktatens artikel 177 forelagt Domstolen fire præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af Rådets direktiv 79/7 af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979, L 6, s. 24) og Rådets direktiv 76/207 af 9. februar 1976 om gennemførelse af samme princip for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår (EFT 1976, L 39, s. 40).

2 Spørgsmålene er blevet rejst under en sag mellem J. W. Teuling og bestyrelsen for Bedrijfsvereniging voor de chemische Industrie vedrørende sidstnævntes afgørelse om fra den 1. januar 1984 som følge af ændringer i forsikringsordningen, der blev gennemført ved lov af 29. december 1982, ikke længere at beregne hendes invalidepension på grundlag af den lovbestemte mindsteløn, men på grundlag af den sidst udbetalte løn.

3 I henhold til Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (lov om forsikring mod uarbejdsdygtighed — herefter benævnt »WAO«), således som denne var affattet før loven af 29. december 1982, havde alle arbejdstagere, der blev ramt af uarbejdsdygtighed, uafhængigt af køn eller civilstand, ret til en nettoydelse, der mindst var lig med den lovbestemte mindsteløns nettobeløb som fastsat ved lov af 27. november 1968 (Stbl. 657) vedrørende mindstelønnen og mindstebeløbet for feriegodtgørelsen til arbejdstagere. Lov af 29. december 1982 (Stbl. 737) ophævede denne ret med virkning fra den 1. januar 1984, idet den bestemte, at personer, der modtog minimumsydelsen i henhold til WAO gradvis skulle overgå til minimumsydelsen i henhold til Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (den almindelige lov om uarbejdsdygtighed — herefter benævnt »AAW«), som var lavere, nemlig 70% af den lovbestemte mindsteløn. Denne minimumsydelse kunne ved hjælp af tillæg bringes op på 100%, men kun for ydelsesberettigede, der opfyldte betingelserne i artikel 10, stk. 4, i AAW, hvilket i virkeligheden ville sige ydelsesberettigede med forsørgerpligt.

4 Det fremgår desuden af sagen, at en lov af 30. december 1983 (Stbl. 698) indførte en ny artikel 97 i AAW, som giver kvinder, der modtog ydelser i henhold til WAO på grund af uarbejdsdygtighed, der allerede forelå den 1. oktober 1976 (AAW's ikrafttrædelsestidspunkt), ret til ydelser i henhold til AAW. Disse kvinder havde tidligere været udelukket herfra, blot fordi de var gift. Efter den 1. januar 1984 opnåede de ret til disse ydelser, så snart det beløb, der udbetaltes i henhold til WAO, blev lavere end det beløb, som de kunne have oppebåret i henhold til AAW, hvis de ikke havde været undtaget fra denne lov.

5 Det fremgår ligeledes af sagen, at J. W. Teuling, som blev invalid i 1972, fra 1975 modtog en ydelse i henhold til WAO, der var lig med den lovbestemte mindsteløns nettobeløb, uanset at hun var gift, og uanset hendes mands indtægt. Fra den 1. januar 1984 blev ydelsen nedsat til 70% af den lovbestemte mindsteløn i henhold til ovennævnte lov af 29. december 1982. Endvidere fremgår det, at hun ikke kunne opnå tillægget i henhold til artikel 10, stk. 4, i AAW på grund af hendes ægtefælles direkte eller indirekte arbejdsindtægter. I den forbindelse fremgår det af sagen, at hendes ægtefælle afgik ved døden den 28. april 1984, og at den omtvistede periode derfor er tiden fra januar til april 1984.

6 Sagsøgeren i hovedsagen har gjort gældende, at den ydelse, hun modtager i anledning af sin uarbejdsdygtighed, i medfør af loven af 29. december 1982 er blevet nedsat fra 100% af den lovbestemte mindsteløn til 70%. Da hun på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i sagen var gift, og hendes ægtefælle havde en indtægt, der lå over det maksimum, der var angivet i artikel 10, stk. 4, havde hun ikke krav på tillægget på 15 eller 30%. Hun har i det væsentlige gjort gældende, at denne ordning, som tager hensyn til ægtefællens direkte eller indirekte arbejdsindtægter, eller den omstændighed at den ydelsesberettigede har forsørgerpligt overfor børn, er ensbetydende med indirekte forskelsbehandling af kvinder og følgelig uforenelig med artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7.

7 Den nederlandske institution var imidlertid af den opfattelse, at kun personer, der har forsørgerpligt over for ægtefælle eller børn, bør være omfattet af garantien for en minimumsindtægt, der svarer til hele den lovbestemte mindsteløns nettobeløb.

8 Raad van Beroep, Amsterdam, som sagen blev indbragt for, fandt direktivets rækkevidde uklar. Retten udsatte derfor sagen og forelagde Domstolen følgende fire spørgsmål:

»1) Er bestemmelser om ret til ydelse ved uarbejdsdygtighed, hvorefter ydelsens størrelse bl. a. bestemmes af civilstanden og ægtefællens direkte eller indirekte arbejdsindtægter, eller af, om der er forsørgerpligt over for et barn, i overensstemmelse med artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978?

2.a) Er den nederlandske lov af 29. december 1982, (Stbl. 737), hvorved den for alle WAO-forsikrede gældende garanti, at (netto-)ydelsen mindst er lig med den lovbestemte (netto-)mindsteløn, er bortfaldet, hvilket bevirker, at denne garanti nu kun gælder for personer, som opfylder betingelserne i AAW, artikel 10, stk. 4, forenelig med den i spørgsmål 1 nævnte direktivbestemmelse?

2.b) Skal der ved besvarelsen af det foregående spørgsmål, når henses til den i direktivets artikel 8 nævnte frist samt til direktivets artikel 5 og artikel 5 i Traktaten om Oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab, lægges vægt på den omstændighed, at den nævnte lov er fra 29. december 1982 og for en dels vedkommende er trådt i kraft den 1. januar 1983, mens det er bestemt, at ordningens faktiske følger skal iværksættes trinvis fra og

med tidspunkter, der ligger såvel før som efter udløbet af fristen i direktivets artikel 8?

3) Er Rådets direktiv af 9. februar 1976 (76/207/EØF) medbestemmende for besvarelsen af de foregående spørgsmål?

4) Såfremt spørgsmål 1 og / eller spørgsmål 2.a) besvares benægtende, betyder det da, at de — i så fald tilsidesatte — fællesskabsretlige bestemmelser direkte kan påberåbes over for nationale myndigheder af de berørte personer?«

9 Vedrørende de omtvistede nationale bestemmelser og enkelthederne i parternes argumentation henvises til retsmøderapporten. Disse omstændigheder omtales derfor kun i det følgende, såfremt det på de enkelte punkter er nødvendigt for forståelsen af Domstolens argumentation.

Spørgsmål 1

10 Med spørgsmål 1 ønsker Raad van Beroep oplyst, om bestemmelser om ret til ydelse ved uarbejdsdygtighed, hvorefter ydelsens størrelse også afhænger af civilstanden og ægtefællens direkte eller indirekte arbejdsindtægter, eller af, om der er forsørgerpligt over for et barn, er ensbetydende med en forskelsbehandling i direktivets artikel 4, stk. 1's forstand.

11 Som Domstolen har udtalt i dommen af 24. juni 1986 (Drake, sag 150/85, Sml. s. 1995, 2002), er det formål, der er anført i artikel 1 i direktiv 79/7 gennemført ved artikel 4, stk. 1. Sidstnævnte artikel forbyder med hensyn til social sikring enhver forskelsbehandling på grundlag af køn, både direkte og indirekte, under henvisning særlig til ægteskabelig eller familiemæssig stilling, især for så vidt angår beregningen af ydelserne, herunder ægtefælle- eller forsørgertillæg, og betingelserne for varigheden og bevarelsen af retten til ydelserne.

12 Det fremgår således af selve ordlyden af artikel 4, stk. 1, at det er forbudt at yde sådanne tillæg, når det direkte eller indirekte sker på grundlag af de ydelsesberettigedes køn.

13 I den forbindelse bemærkes, at en ordning, hvor tillæggene — som i det foreliggende tilfælde — er fastsat, ikke direkte på grundlag af de ydelsesberettigedes køn, men under hensyntagen til deres ægteskabelige eller familiemæssige stilling, og hvor det viser sig, at den procentdel, der har fordel af disse tillæg, klart er mindre for kvindernes vedkommende end for mændenes, er i strid med direktivets artikel 4, stk. 1, hvis denne ordning ikke kan begrundes i hensyn, der er forskelsbehandling på grundlag af køn uvedkommende.

14 Det fremgår af de statistiske oplysninger, den nederlandske regering har meddelt Kommissionen, at der er et klart større antal gifte mænd end gifte kvinder, der modtager et tillæg, der er knyttet til forsørgerpligten. Ifølge sagsøgeren og Kommissionen skyldes dette, at der for tiden i Nederlandene er klart flere gifte mænd end gifte kvinder, som udøver et erhverv, og dermed klart færre kvinder, som kan godtgøre, at de har forsørgerpligt over for en ægtefælle.

15 Under sådanne omstændigheder er et tillæg, der er knyttet til forsørgerpligten i strid med direktivets artikel 4, stk. 1, hvis det ikke kan godtgøres, at det ydes af grunde, der er forskelsbehandling på grundlag af køn uvedkommende.

16 Derfor må det undersøges, hvad formålet med de omtvistede tillæg er. Ifølge den nederlandske regering knytter AAW ikke ydelserne sammen med den løn, de ydelsesberettigede tidligere har oppebåret. Loven tager sigte på at garantere dem et eksistensminimum, når de ikke har andre erhvervsindtægter. Det bemærkes, at en sådan garanti, som medlemsstaterne giver ydelsesberettigede, som ellers ville være i nød, er en integrerende del af medlemsstaternes socialpolitik.

17 Sådanne tillæg til en social sikringsydelse på minimumsniveau kan derfor være begrundede i forhold til direktivet, hvis formålet med dem er — i mangel af anden erhvervsindtægt — at bringe den sociale sikringsydelse op på et eksistensminimum for de ydelsesberettigede, som har større udgifterr end enlige, fordi de har forsørgerpligt over for en ægtefælle eller børn.

18 Hvis den nationale ret, som har enekompetence til at bedømme de faktiske omstændigheder og fortolke den nationale lovgivning, fastslår, at tillæg som dem, der er tale om i denne sag, og som svarer til de større udgifter, ydelsesberettigede med forsørgerpligt over for en ægtefælle eller børn har i forhold til enlige, er egnede til at sikre de ydelsesberettigede et passende eksistensminimum, og er nødvendige herfor, er den omstændighed, at tillæggene udbetales til et klart større antal gifte mænd end gifte kvinder, ikke tilstrækkelig til, at det heraf kan sluttes, at ydelsen af sådanne tillæg indebærer en tilsidesættelse af direktivet.

19 Raad van Beroep's første spørgsmål må derfor besvares med, at artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 79/7 af 19. december 1978 skal fortolkes således, at bestemmelser om ret til ydelse ved uarbejdsdygtighed, hvorefter ydelsens størrelse bl. a. bestemmes af civilstanden og ægtefællens direkte eller indirekte arbejdsindtægter, er i overensstemmelse med denne artikel, når formålet med disse bestemmelser er, gennem et tillæg til en social sikringsydelse, at sikre ydelsesberettigede med forsørgerpligt over for ægtefælle eller børn et passende eksistensminimum og at opveje de ekstraudgifter, de har i forhold til enlige.

Spørgsmål 2.a)

20 Med spørgsmål 2.a) ønsker den nationale ret oplyst, om det er foreneligt med direktivets artikel 4, stk. 1, at en lov som den nederlandske lov af 29. december 1982 — hvorefter den garanti, der tidligere gjaldt for alle uarbejdsdygtige arbejdstagere med en indtægt omkring den lovbestemte mindsteløn, nemlig at (netto-)ydelsen mindst er lig med den lovbestemte (netto-)mindsteløn — nu kun gælder for personer, som enten har forsørgerpligt over for en ægtefælle eller en ægtefælle med en meget lav indtægt, eller har forsørgerpligt over for et barn.

21 Det fremgår af forelæggelseskendelsen, at der, efter at loven af 29. december 1982 er trådt i kraft, er sket en forværring af situationen for gifte ydelsesberettigede, som har krav på minimumsydelsen i henhold til WAO, og som ikke kan bevise, at de faktisk har forsørgerpligt over for en ægtefælle, da deres ydelser fra den 1. januar 1984 blev nedsat til 70% af den lovbestemte mindsteløn. Det fremgår

ligeledes af forelæggelseskendelsen, at der inden for den kreds af personer, der har krav på en ydelse i henhold til WAO, er væsentlig flere (gifte) mænd end (gifte) kvinder, der er omfattet af AAW, artikel 10, stk. 4.

22 Som den nederlandske regering har understreget, er loven af 29. december 1982 udtryk for en politik, der under hensyn til de midler, der er til rådighed, skal sikre alle uarbejdsdygtige arbejdstagere et eksistensminimum. I den forbindelse må det erkendes, at fællesskabsretten ikke er til hinder for, at en medlemsstat som led i kontrollen med sine sociale udgifter tager hensyn til de forholdsvis større behov, som ydelsesberettigede, der har forsørgerpligt over for en ægtefælle eller en ægtefælle med en meget lav indtægt, eller som har forsørgerpligt over for et barn, har i forhold til enlige.

23 Spørgsmål 2.a) må derfor besvares således, at artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at en lov, hvorefter den garanti, der tidligere gjaldt for alle uarbejdsdygtige arbejdstagere med en indtægt omkring den lovbestemte mindsteløn, nemlig at (netto-)ydelsen mindst er lig med den lovbestemte (netto-)mindsteløn, nu kun gælder for dem, som enten har forsørgerpligt over for en ægtefælle eller en ægtefælle med en meget lav indtægt, eller har forsørgerpligt over for et barn, er forenelig med denne bestemmelse.

Spørgsmål 2.b) samt spørgsmål 3 og 4

24 Når henses til svarene på spørgsmål 1 og spørgsmål 2.a), er det ufornødent at tage stilling til spørgsmål 2.b), samt spørgsmål 3 og 4.

Sagens omkostninger

25 De udgifter, der er afholdt af den nederlandske regering og af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale domstol, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (sjette afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Raad van Beroep, Amsterdam, ved kendelse af 4. februar 1985, for ret:

1) **Artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 79/7 af 19. december 1978 skal fortolkes således, at bestemmelser om ret til ydelse ved uarbejdsdygtighed, hvorefter ydelsens størrelse blandt andet bestemmes af civilstanden og ægtefællens direkte eller indirekte arbejdsindtægter, er i overensstemmelse med denne artikel, når formålet med disse bestemmelser er, gennem et tillæg til en social sikringsydelse, at sikre ydelsesberettigede med forsørgerpligt over for ægtefælle eller børn et passende eksistensminimum og at opveje de ekstraudgifter, de har i forhold til enlige.**

2) **Artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at en lov, hvorefter den garanti, der tidligere gjaldt for alle uarbejdsdygtige arbejdstagere med en indtægt omkring den lovbestemte mindsteløn, nemlig at (netto-)ydelsen mindst er lig med den lovbestemte (netto-)mindsteløn, nu kun gælder for dem, som enten har forsørgerpligt over for en ægtefælle eller en ægtefælle med en meget lav indtægt, eller har forsørgerpligt over for et barn, er forenelig med denne bestemmelse.**

Kakouris O'Higgins

Koopmans Bahlmann Rodríguez Iglesias

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 11. juni 1987.

P. Heim
Justitssekretær

C. Kakouris
Formand for sjette afdeling.